

ről ez esetben is szükségszerű volt, hiszen Loseiner műve számos esetben tudatosan merít az általa írt vagy általa ismert korábbi forrásokból, legfőképpen az 1777-ben befejezett *Cronológiá-ból*, valamint a Bárh János által szintén a közelmúltban megtalált és kiadott 1784-es tanúkihallgatási jegyzőkönyv vallomásaiból.

Maga a forrásmű tartalmilag öt különálló fejezetre tagolódik. Az első a kegyszobor részletes leírását, a második fejezet pedig e gótikus kegytárgy történeti vonatkozásait, valamint az eredetével kapcsolatos különféle hipotéziseket tartalmazza. Itt kerül ismételtelen rögzítésre a pünkösdi búcsú eredetmagyarázata is, amelyről éppen a kézirat sajtó alá rendezője mutatta ki egy korábbi munkájában, hogy az nagy valószínűséggel megkonstruált hagyomány (illetve folklórhagyomány), a 18. század végét megelőzően ugyanis nyoma sincs a történeti forrásokban.

Néprajzi szempontból kivált a harmadik és a negyedik „cikkely” érdemel figyelmet, melyekben Loseiner a kegyszoborral kapcsolatos általa ismert csodákat (vagy azok egy részét) örökítette meg. E csodák (több, mint félszáz miráculum) egy része magára a kegyszobor különleges voltára, a vele kapcsolatos természetfeletti jelenségekre és eseményekre reflektál (ezen történeteket ismételték utóbb az egyházi és honismereti szerzők Jordánszky Elektől Orbán Balázson át P. Boros Fortunáig bezárólag), nagyobbrészt pedig a Mária-szobornak tulajdonított kegyelmeket: a csodás gyógyulások és egyéb imameghallgatások eseteit rögzíti. Mohay feltevése szerint e miráculumcsoport beható ismeretét az is magyarázhatja, hogy maga Loseiner is tagja volt a tanúvallomásokat rögzítő egyházi bizottságnak. A kézirat utolsó fejezete is lényegében e „kanonizáláshoz” elvezető előzményekre reflektál, s a csodákat hivatalosan is elismerő, 1798 szeptemberében kelt püspöki leirat summázatát közli.

Mohay Tamás könyve, a Mohay által kiadott forráskiadvány olyan alapmű, amely interdiszciplináris vonatkozásai miatt nem csupán a folkloristák és a vallási néprajz iránt érdeklődők figyelmére tarthat igényt. Külön is kiemelendő a kötet külleme, amely borítótervében, tipográfiájában – egy hasonló kiadáshoz méltó módon – kifejezetten szép megjelenésű. Mint cseppben a tenger, úgy tárul fel e műből az erdélyi magyar kulturális örökség „kincses tárháza” és egy méltatlanul elfeledett rendi egyháztörténész arcéle. Őszintén reméljük, hogy Loseiner két nagyszabású, a csiksomlyói kolostor, illetve az erdélyi ferences rendtartomány történetét megörökítő műve szintén olvasható lesz idővel/belátható időn belül nyomtatásban és magyarul.

Szőke Anna (szerk): Az identitás megnyilvánulási formái a 21. század kezdetén. Kulturális értékeink a Kárpát-medencében 1. Válogatás a 2014-ben megrendezett konferencia előadásaiából. Kiss Lajos Néprajzi Társaság Sorozat. Szabadka, 2015. 239. p.

Bálizs Beáta

Az identitás kérdését érintő tanulmányokat felölelő kötet Silling István „előjáró sorai” szerint a közelmúlt legfontosabb Vajdaságban megrendezett konferenciájának előadásaiából készült, amelyet 2014. február 21-22-én Kishegyesen tartottak.

Az első dolgozat a Vajdaságból kivándorolt amerikai magyarokról szól. A korabeli magyar nyelvű folyóiratok és korabeli statisztikák alapján Csorba Béla azt mutatta be, hogy erről a területről főként magyarok és németek próbáltak szerencsét Amerika-szerte. Nem csupán a szegénység motiválta őket, hanem az államhatárok változásai is. Lex Orsolya szerint a mezőségi Széken a „székiségtudat” legfontosabb identitásformálóját az öltözet (és részben a lakodalom) képezi. Ugyanakkor napjainkban a széki népviselet átalakulóban van, ill. a fiatalok körében annak már nem „öszönös”, hanem „tudatos fenntartása” tapasztalható, ezért a szerző amellet érvel, hogy a hagyományos széki kultúra elhagyá-

sának folyamata „talán még megállítható.” Véleményem szerint ilyen esélylatolgatásoknál a kutatásnak nem elegendő az idősebb generációk véleményét tükröznie, hanem fiatalok szemszögét (például hogy nekik fontos-e a viselet stb. fennmaradása) is legalább olyan hangsúlyosan figyelembe kell venni. A 18. században Kiskőrösre telepített szlovákok identitásának alakulását vázolja Filus Erika, kitérve arra, hogy hogyan alakult máig a *tóti* nyelvismeret, illetve napjainkban milyen formában érhető tetten a szlovák hagyományok őrzése. Pozsony Ferenc átfogó, sok szempontot felvillantó tanulmánya a székelyföldi lokális ünnepek elméleti meghatározásának rövid összegzését nyújtja, de egyebek mellett arra is rámutat, hogyan válnak egyes privát élethez tartozó köznapi ételek a publikus szférában a *hiperrepresentáció* kellékeivé (a falunapokon készített 10 méternél hosszabb kürtőskalács, több száz kg gombából készített paprikás stb.). Szintén elméleti megközelítésű Kavencsánszki Máté a *táncantropológia* és a *táncfolklorisztika* kutatási irányzatát összehasonlító elemzése, melyben amellet érvel, hogy a két vizsgálati tradíció határai elmosódnak, illetve a kettő egymást kiegészítve lehet releváns sok kérdés kutatásában. Utóbbi tanulmány bár rendkívül érdekes, kevésbé kötődik a kötet címében megfogalmazott problematikához. Hasonlóan Silling István Bellosics Bálintnak a délvidéki nemzetségekre vonatkozó 19. század végi, 20. század eleji kutatásainak történetét leíró, Silling Léda a kupuszinai festett bútorról szóló, Fehér Viktor egyházaskéri szólásokat közlő, Kónya Sándor egy (a Bácskában és Bánátban még ma is gyakorolt) sajátos egyházi szokáshoz, a nagypénteki keresztlepleléshez köthető ének dallamváltozatait bemutató dolgozata sem kapcsolódik a kötet szorosan vett témájához. Utóbbi tanulmány minden bizonnyal azért is került közlésre, mivel, mint azt utóbb a szerkesztő feltűnteti „a Magyar Néprajzi Társaság TRADÍCIÓ Néprajzi Gyűjtőpályázatán 2013-ban (...) kiváló minősítést kapott.” Nem kapcsolódik szorosan az identitás kérdéséhez Nagy István a romániai Szatmár vidékének betlehemes játékeit felvázoló dolgozata, Pecze Rózsa és Korenchy László közösen publikált, a bánátiakat lealacsonyító – szerintük egyértelműen politikai indíttatású – viccekről szóló rövid közlése sem. (Bár ha úgy vesszük, utóbbi esetében a lokális identitás megerősítését célzó írásról van szó, amely látens módon a Bánátban élők önbecsülésének helyreállítását célozza.) Kavencsánszki Máté a magyar és nemzetközi táncutalásokkal összefüggő közleménye után következik Horváth Péter szintén táncsal, közelebből a – szerző szerint társadalmi kohéziót is teremtő – színpadra vitt néptáncsal (is) összefüggő elméleti vonatkozású dolgozata, amely néhány a magyar-román határon fekvő település példáján keresztül „arra keresi a választ, hogy milyen szintjei lehetnek a lokális és globális” identitásnak. A kötet legterjedelmesebb (28 oldalt felölelő) tanulmányában Szöcsné Gazda Enikő a sepsiszéki Árkos község felekezeti identitását vizsgálja, ahol négy felekezet egymásra hatásával kell számolni (az unitárius, a református, a római katolikus, a görög katolikus, utóbbi helyett napjainkban: az ortodox), ahol sohasem volt ritka a vegyes házasság a különböző vallásúak között. A szerző sorra veszi, hogy felekezetileg vegyes házasságok esetén miképp alakult ki az egyházi esküvő kettős helyszíne, és milyen elv szerint keresztelték az utódokat. Rámutat arra, hogy míg korábban „a gyermek *beleszületett* egy felekezetbe”, addig a katolikus egyház által (a 1920-as években) bevezetett *reverzális* (a katolikus esküvőn résztvevő pártól a születendő gyermekeik katolikus kereszteltetésének kikövetelése) az egyenlőség elvét hirdető hagyományos szokásrendet kikezdve milyen családi feszültségekhez, traumákhoz vezetett. Bemutatja azt is, hogy milyen megoldási technikák születtek ebben a kényszerhelyzetben, de részletesen elemzi a vegyes házasságban élők templomlátogatási szokásait, mindennapi vallásgyakorlatát is. Kiemeli, hogy a valláshoz kapcsolódó közösségi minták Árkoson időnként „privatizálódnak” bizonyítva azt, hogy Kelet-Európának ebben a szegletében nincs szó – egyes magyar szociológusok által hangsúlyozott – elvallástalanodásról, legfeljebb a vallás minőségének átalakulásáról. Véggkövetkeztetése szerint az identitás erősségétől függően a felekezetileg vegyes

házasságok az általa felállított 4 típusba sorolhatók (egyenjogú, asszimilatív, patriarchális és katolikus). Klamár Zoltán a MTA BTK Néprajzi Kutatóintézetének szervezésében a hármast határok vizsgálatát felölelő kutatóprogramjának keretében vizsgálta két szerbiai (Horgos, Törökkanizsa) és egy romániai (Temesnagyfalu) település identitáskonstrukcióját a térhasználatukban bekövetkező változásokon keresztül. Jelen dolgozat a szerző bevallása szerint részeredményeket ismertet, ennek ellenére nagyon sokrétű és alapos. Tanulmányában egyebek mellett szó esik a hatalomváltásokkal megújuló településnevek nyomán létrejövő párhuzamos világokról, a lokális öntudat kifejezésének hatására kialakuló térfoglalásokról, a mesterséges térpolarizáció és a változatlanul hagyott terek eseteiről, a szakrális kisémlékekről, valamint a változó utcanevek kérdéséről is. A cikk fontos megállapításának tartom, hogy mivel a különböző határhelyzetek esetei eltérőek, illetve a különböző térségek lakói másképp „konstruálják” identitásukat, nehéz szabályszerűségeket kimutatni, viszont „lokális elemek mindenképpen bekerülnek az együtt élők identitásába.” Napjaink turul szimbólumának többértelműségéről szól Molnár Csenge cikke, aki ennek a jelképnek négy értelmezési (általa *dimenzió*nak nevezett) szintjét különítette el. Ezeket más-más gyűjtési terep és vizsgálati módszer eredményei alapján rajzolta meg, így a kollektív dimenziót egy a szerző szerint „apró mintát mutató” kérdőíves felmérésből, a lokális dimenziót a BAZ megyei Felsőzsolcán felállított emlékművekhez kapcsolódó ünnepegekből, a csoport dimenziót a *Kurultaj* nevet viselő rendezvényen szerzett tapasztalatokból, az egyéni dimenziót négy adatközlővel készített interjúból szűrte le, külön hangsúlyozva a dimenziók közti interakciót. Tanulmánya bevallottan egy szélesebb körű munka kezdeti stádiumát rögzíti, kijelölve az irányt, merre érdemes kiterjeszteni a vizsgálatot. Kovács Kata cikkében a bajuszt, mint identitást befolyásoló tényezőt határozza meg a Magyar Bajusz Társaság körében végzett kutatásai szerint. Kiemeli, hogy társaság hatására beindult „amatőr néprajzi gyűjtés” rengeteg adatot hozott felszínre annak alátámasztására, hogy korábban más nemzetek szemében a bajuszviselet a magyarok „nemzeti szimbóluma” volt. A szerző szerint a társaság szocializmusban felnőtt tagjainak *bajuszkodása* egy identitáskriszise adott válasz: „a politikai rendszer és annak társadalmi hatásaira tett megnyilvánulási forma.” Ennek a részben „csendes politikai ellenállást” képviselő, a „bajuszmissziót” betöltő társaságnak a létezését azonban azzal is összefüggésbe hozza, hogy „az identitásvesztett társadalomban” az arra vágyók számára egy baráti közösséghez tartozás élményét biztosítja. Végezetül Csillik Blanka tanulmánya zárja a kötetet, aki a mai vajdasági földművesek identitásának, értékrendjének egyes elemeit mutatja be a szerző saját tulajdonában lévő földeket bérbe, azaz „árendába” vevő személyekkel való kapcsolatának tapasztalatából, ill. pontosan meg nem nevezett számú adatközlő véleményéből. Olyan kérdésekhez szolgál – kellő tudományos mélységben azonban nem tisztázott – adalékokkal, hogy létezik-e napjainkban ezen a területen egységes, lakóhelytől független paraszti életforma, a földművesek önmagukat miképpen határozzák meg, nyelvükben miféle „szakzsargont” használnak, milyenek voltak egykori kölcsönösségen alapuló szomszédviszonyaik, miben érhető tetten – általa jellemzőnek vélt – szenvtelenségük.

Bár a tanulmánykötetben megjelent cikkek színvonala némileg egyenetlenre, mégis az az identitáskutatások iránt érdeklődő olvasóközönség szíves figyelmébe ajánlom.